

ENRIC MARÍN
JOAN MANUEL TRESSERRAS

Els Països Catalans en el la dècada del 5G

Una commonwealth mediterrània?

L'1 de desembre del 2020, el diari *Levante* arrencava la seva crònica de la visita del president Ximo Puig a Barcelona d'aquesta manera:

El president de la Generalitat, Ximo Puig, ha reivindicado hoy en Barcelona la necesidad de recuperar puentes y alianzas potentes entre la Comunitat Valenciana y Cataluña para defender unos intereses comunes ante Europa que crean, *de facto*, una suerte de 'Commonwealth mediterránea'.

Des de posicions pancatalanistes convencionals l'al·lusió del president de la Generalitat valenciana a una «Commonwealth mediterrània» podria semblar una broma o una renúncia a l'ideal de Joan Fuster sintetitzat en el concepte de *Països Catalans*. No compartim aquest criteri. En aquest article defensarem el potencial disruptiu de la proposta del president Puig. En primer lloc, perquè referir-se a la Commonwealth dels països de parla catalana no és un acudit sinó que té una càrrega política i simbòlica notable. La Commonwealth equival a la Mancomunitat.

Enric Marín i Otto (Barcelona, 1955) és professor de Comunicació a la UAB. Ha fet recerca sobre història de la comunicació, societat de la informació i canvi social. Ha sigut degà de la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB (1991-95), Secretari de Comunicació de la Generalitat de Catalunya (2004-06) i president de la CCMA (2010-12). Amb Joan Manuel Tresserras, és coautor del llibre *Obertura republicana. Catalunya després del nacionalisme* (2019)

Juan Manuel Tresserras i Gaju (Rubí, 1955) és professor de Comunicació a la UAB (1979-2020). Va ser conseller del CAC (2000-2006) i conseller de Cultura de la Generalitat (2006-2010). Actualment és el president de la Fundació Josep Irla. É coautor, amb Enric Marín, del llibre *Obertura republicana. Catalunya després del nacionalisme* (2019)

I mancomunar és posar en comú per obtenir uns objectius compartits. I, en segon lloc, perquè no expressa cap voluntarisme deslligat de la realitat. Tot el contrari. Connecta amb la lògica dels canvis polítics, econòmics, culturals i tecnològics en curs, a escala global i a escala local.

En l'esmentada peça periodística, el cronista resumia la intenció política de Puig de la següent manera:

«El trellat valencià necessita el seny català», ha incidido Puig, que ha pedido que Cataluña vuelva a estar presente en todas las mesas «en las que está jugándose el futuro» después de recordar que «antes de la España radial, valencianos y catalanes ya trabajábamos —desde el ámbito empresarial— por una España alternativa y periférica que se posicionaba en Europa como una Eurorregión con perspectiva transnacional.¹

Si el lector substitueix les inevitables referències polítiques a Espanya per una més objectiva referència geogràfica a la península Ibèrica, l'envergadura del que s'hi planteja és fa encara més evident. Té sentit parlar de península Ibèrica perquè, de diferent manera i amb diferent intensitat, Lisboa o Porto també pateixen el disseny de l'Espanya radial. I si agafem la dimensió peninsular i europea, la proposta de la Commonwealth mediterrània recorda perfectament la proposta de Pasqual Maragall de l'euroregió mediterrània. En el context del primer tripartit d'esquerres català (2003-2006) la proposta va ser rebuda amb oberta hostilitat i rebuig per part del Consell del PP. Eren els temps de l'eix del «progrés» Madrid-València-Mallorca enarborat pels propagandistes neoliberals del nacionalisme espanyol, liderats per José María Aznar. Avui, però, és el Consell progressista valencià qui aixeca la bandera de l'eix València-Barcelona-Palma, el triangle mediterrani.

L'octubre del 2004 es va posar en marxa l'Euroregió Pirineus Mediterrània. Concebut com un projecte de cooperació política transfronterera entre Catalunya, les Illes Balears, Aragó, el Llenguadoc-Rosselló i el Migdia-Pirineus, en alguns ambients catalanistes la proposta fou inicialment menystinguda de forma displicent qualificant-la de «maragallada». Podríem dir que la proposta va fer coincidir en la incomoditat el nacionalisme català i el nacionalisme espanyol. Dos anys més tard, adduint el conflicte de l'art sacre, el govern de l'Aragó va suspendre-hi la seva participació. D'altres condicionants polítics de vol gallinaci van limitar i escanyar el

¹ S. GÓMEZ: «Puig reivindica una “Commonwealth mediterránea” con Cataluña frente a los “abusos” de Madrid», *Levante-EMV*, 1 de desembre de 2020

projecte, però la visió de Maragall connectava perfectament amb una nova lògica geopolítica en què les ciutats globals i els espais supranacionals resten protagonistes als estats nacionals. Ciutats globals enteses com a nodes urbans que articulen regions econòmiques de referència mundial.

Al sud d'Europa no hi ha cap altra regió econòmica amb el potencial de la que s'articula al voltant de l'eix Barcelona-València. I, de fet, no hi ha res que trenqui més l'ordre geopolític peninsular franquista i postfranquista que el reforçament dels vincles econòmics i culturals entre València i Barcelona, més encara si compta amb la participació de Palma. Per entendre les possibilitats d'aquest potencial transformador cal tenir en consideració quatre factors:

1. L'oportunitat política. L'agenda sobiranista catalana, la crisi sistèmica del règim del 78 i la coincidència de tres governs de tradició democràtica inequívoca a les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya.
2. L'oportunitat europea. L'impuls del projecte europeu, orientant la sortida de la crisi provocada per la pandèmia, cap a la digitalització i la transició ecològica.
3. L'oportunitat de l'ordre mundial emergent. Els canvis geopolítics a escala global afavoreixen una renovada centralitat de la regió mediterrània.
4. L'oportunitat de les innovacions culturals i econòmiques. El paper de la banda ampla mòbil —5G— en l'aprofundiment de la lògica de la societat de la informació i les transformacions econòmiques i culturals.

Partim d'una concepció dels Països Catalans que ja vam formular a *Obertura republicana. Catalunya després del nacionalisme*.²

Més enllà de qüestions històriques que es remunten a un llunyà segle XIII, la proposta dels Països Catalans respon a dues realitats ben presents, ben actuals. En primer lloc, el fet de compartir un patrimoni lingüístic i cultural de forta personalitat i llarg recorregut [...]. Independentment de qualsevol altra consideració, renunciar a la recreació i la projecció conjunta d'aquest patrimoni cultural no tindria cap sentit. Seria renunciar a la capacitat d'apoderament social que proporciona una tradició cultural genuïna en el context de la globalització. [...] La segona qüestió que ens parla de l'actualitat de l'articulació dels països de parla catalana és d'ordre econòmic. La integració i les interdependències de les economies valenciana, balear i catalana són raonables, lògiques i creixents. Qualsevol plantejament econòmic racional apunta a una complementarietat cada cop més

² E. MARÍN i J. M. TRESSERRAS: *Obertura republicana. Catalunya, després del nacionalisme*, Barcelona, Pòrtic, 2019

travada i intensa dels territoris que conformen l'arc mediterrani peninsular. No vament, manen la geografia i la història [...].

Per garantir la gestió del patrimoni cultural compartit i per impulsar l'economia de l'arc mediterrani cal reforçar els lligams polítics entre València, Palma i Barcelona. Caldria una articulació política forta; una articulació estatal. Fins ara s'ha tendit a imaginar aquesta articulació seguint els esquemes de l'estat-nació. Però aquest esquema centralista i dirigista propi de l'estat-nació no és realista ni desitjable; entre d'altres raons, per això mateix ha anat perdent credibilitat, atractiu, força i presència social. L'articulació política possible dels Països Catalans no és la d'un improbable estat-nació, sinó la d'una «nació d'estats» [...] congruent amb la concepció fabriana de la unitat lingüística i amb una visió escrupolosament democràtica de l'accés a la estatalitat [...]: fer l'estat des de la nació per comptes de fer la nació des de l'estat. Són les societats del País Valencià, de les Illes o del Principat les que poden decidir, lliurement i democràticament, esdevenir estat. I és partint del respecte a la voluntat democràtica de cadascuna de les parts que és possible i té ple sentit acordar una articulació política estatal de caràcter genuïnament federal. Respectant la trajectòria col·lectiva, els ritmes i les especificitats de cada territori.³

Les tesis defensades a *Obertura republicana* estaven molt directament motivades per la realitat de Catalunya. El que pretenem aquí és completar-les incorporant-hi una perspectiva més de conjunt dels països de parla catalana.

L'OPORTUNITAT POLÍTICA

De les quatre oportunitats que volem considerar en aquest article, la més evident i la més fàcil d'explicar és la primera, la política. Parlem d'oportunitat política per la concurrència de tres factors: la crisi del règim del 78, el procés sobiranista català i la coexistència de tres governs de tradició democràtica i progressista.

En quin sentit parlem de crisi del règim del 78? Més enllà de les expressions més manifestes com ara el desprestigi i el desgast de la institució monàrquica, la politització del sistema judicial, els casos de corrupció sistèmica o la incapacitat per aïllar políticament una extrema dreta neofranquista, volem posar el focus en la crisi territorial. Després d'anys d'experiència del model autonòmic, la crisi financera del 2008 i la pandèmia del 2020 —amb el seu corol·lari de crisi sanitària, econòmica i social— han posat al descobert de forma indissimulable fenòmens com l'infranquejament de les administracions públiques de l'arc mediterrani, la creixent cen-

| ³ E. MARÍN i J. M. TRESSERAS: *Obertura Republicana...*, pp. 361-363

tralizació de poder econòmic i cultural per part de Madrid, i els efectes negatius d'aquesta centralització sobre el que ja es coneix com «Espanya buidada».

En cert sentit, el procés sobiranista català, que ha esclatat en els darrers deu anys però que té arrels més profundes, és causa i efecte d'aquesta crisi. La sentència del Tribunal Constitucional (TC) del 2010 pretenia culminar una operació del nacionalisme espanyol liderat per José María Aznar que tenia com a objectiu neutralitzar la «diferència catalana», «tancar l'estat de les autonomies». La Fundació FAES ho havia teoritzat a bastament. De fet, amb aquella sentència del TC els poders d'estat —cúpula judicial, poder polític, poders mediàtics...— trencaven de forma unilateral el pacte constitucional a Catalunya. Com era previsible, aquest trencament unilateral va situar la qüestió de la independència al centre del debat polític català. Finalment, la tardor del 2017 una proclamació merament simbòlica de la independència també certificava el fracàs de l'estratègia unilateral de l'independentisme català. L'onada de repressió posterior encara ha aprofundit més la crisi de legitimitat interna i externa de la democràcia espanyola.

Fet el balanç crític del procés polític que va culminar amb els fets de la tardor del 2017, el procés d'autodeterminació de Catalunya passa de forma ineludible per blindar la unitat civil de la societat catalana en un context de lluita antirepressiva, reforçar les institucions d'autogovern i crear les condicions per establir un escenari de diàleg i negociació amb el govern espanyol. En la nova agenda de l'independentisme català hi ha la qüestió prioritària de la reconversió i actualització del model econòmic, però també adquireix nova rellevància la qüestió de la llengua i la cultura. I per avançar en el camp cultural i econòmic caldrà teixir aliances sòlides en l'àmbit estatal. Amb el sobiranisme basc, gallec o andalús, cert. Però el primer cercle de cooperació i complementarietat s'ha d'establir amb el País Valencià i les Illes. Per raons òbvies, tant en el camp econòmic com en el cultural.

I això ens porta al tercer factor. Per primera vegada en els darrers quaranta anys els tres governs del país de parla catalana estaran liderats per formacions de tradició inequívocament democràtica i amb orientacions socials nítidament progressistes. En el cas català, per primera vegada el sobiranisme d'esquerres és clarament hegemònic en el camp independentista. I, complementàriament, tant el PSPV com el PSIB mantenen posicions polítiques més «catalanistes» i més federalistes que l'actual PSC. Unes posicions que es veuen reforçades pels seus socis en els governs de coalició.

La confluència dels tres factors apuntats ofereix una oportunitat inèdita. No ben bé perquè pugui provocar grans transformacions de forma immediata. Les inèrcies anteriors són massa fortes. De moment, però, sí que podem ser davant l'inici d'un imprescindible canvi de dinàmica en les relacions entre els tres territoris.

La capacitat de coordinació en relació amb Madrid i Brussel·les per la gestió dels fons Next Generation suposarà un primer examen. I això ens porta a parlar de l'oportunitat europea.

L'OPORTUNITAT EUROPEA

La participació dels territoris de parla catalana en el procés de canvi accelerat que viu el món del segle XXI es canalitzarà inevitablement a través de dos grans actors globals dels quals ja formem part: la Unió Europea i la Mediterrània. Encara que moltes rutines i subordinacions ens exigeixen passar per l'adreçador estatal espanyol, la nostra presència i les nostres referències identificadores davant dels mercats econòmics globals i els fòrums culturals de la nova era seran les d'una Europa políticament mal articulada, però que ja disposa d'una carcassa institucional reconeixible. I les d'una Mediterrània —entre Europa, Àsia i Àfrica— que encara no s'ha reconegut ella mateixa com a gran subjecte global i que té les complicitats internes pendants d'articular, desenvolupar i institucionalitzar.

Les nostres connexions europees són indiscutibles. Considerades en conjunt o separatament; les passades i les actuals. Catalans, valencians i balears (o mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterencs) podem optar per presentar-nos legítimament a Europa cadascú pel nostre compte. Però si volem tenir una rellevància econòmica i cultural significatives ens convindrà gairebé sempre treballar plegats, independentment de la vinculació política que vulguem tenir. I compartir estratègies d'intercanvi, cooperació i projecció exterior. En tots els àmbits i des de tots els territoris. D'Alacant a Perpinyà, passant per València, Palma i Barcelona.

Totes les aproximacions al conglomerat europeu, fetes des de la geografia, la sociologia o l'anàlisi de les estructures econòmiques, detecten una regió d'una considerable coherència i que és, alhora, la més dinàmica del sud continental. És l'Arc Mediterrani. Ni el permanent centralisme de París ni la militant desatenció en infraestructures i inversions de Madrid aconseguen desdibuixar-la. Solen situar a Barcelona el seu centre de gravetat, però estenen-se des del sud del País Valencià i Múrcia fins a Lió, la conca del Roine i Marsella. El principal pol de desenvolupament del sud europeu. Amb una base industrial potent i diversificada, una agricultura exportadora rellevant, unes capitals ben establertes (des de València o Palma, fins a Saragossa o Montpeller) que dinamitzen unes respectives xarxes d'activitats i serveis, unes universitats i centres de recerca de prestigi, uns patrimonis culturals històrics valuosos i reconeguts, o un enfilall de zones turístiques entre les líders mundials.

Que el triangle central al voltant del qual s'articula aquesta regió econòmica disposi d'una mateixa llengua distintiva i constitueixi la principal àrea cultural eu-

ropea sense una específica expressió política sobirana evoca relacions i complicitats històriques, demogràfiques i econòmiques que, ara, poden facilitar esforços conjunts de cara al futur. No es tracta d'enyorances del passat sinó de conveniències presents i de futur. Sobretot i en primer terme, de caràcter econòmic i cultural: més capacitat creadora i productora, més diversitat interna, més massa crítica i envergadura. La política que pugui canalitzar i satisfer millor aquelles conveniències ve després. Constatem, primer, interessos comuns de vertebració cultural i econòmica.

El 2020, al conjunt de territoris de llengua catalana hi havia 135 viles i ciutats de més de 20.000 habitants que sumaven uns 10 milions de persones (dins d'un conjunt de més de 14 milions). Pràcticament totes aquelles 135 poblacions disposen d'infraestructures culturals en condicions d'oferir programacions regulars de música i arts escèniques o d'exposicions de caràcter itinerant. Unes altres cent poblacions, menors de 20.000 habitants, també disposaven d'equipaments similars, sovint infrautilitzats. Una planificació coordinada de les administracions que tingués en compte aquell teixit sencer de nuclis urbans amb equipaments, amb mecanismes compartits de suport públic a les gires, amb instruments pactats dins de l'espai lingüístic i cultural per estimular les coproduccions, podrien fer la diferència entre la viabilitat del sector (companyies, orquestres, bandes, grups) o el lament permanent per la migradesa d'un mercat atomitzat i l'escàs suport públic. El mercat, fragmentat i disminuït, resulta menys precari quan provem d'aglutinar-ne les parts. Especialment des de la perspectiva de les àrees menys densament poblades i amb menys capacitat prescriptora. Ja hi ha iniciatives en la bona direcció, però no s'aprofiten prou els recursos existents. Cada territori procura protegir els seus actius d'acord amb les possibilitats pressupostàries, i l'Institut Ramon Llull s'esforça a coordinar la projecció exterior, encara que no trobi tots els suports que li caldrien; fonamentalment per les reticències i la manca de determinació política. Però no n'hi ha prou.

D'altra banda, el PIB agregat de l'àrea econòmica del català era, abans de la pandèmia, de més 450.000 milions d'euros; gairebé 400.000 dels quals corresponents al País Valencià, les Illes i Catalunya. El dèficit fiscal anual conjunt, sigui quin sigui el mètode de càlcul emprat, és exorbitant. La conveniència d'avançar en l'articulació interna de les estructures econòmiques i culturals i enfortir el mercat interior conjunt és evident. Els avantatges de moure'ns més coordinadament en els marcs europeu i global, també.

El projecte europeu mostra un clar desequilibri estructural, que és econòmic, cultural i polític. Entre el nord i el sud; entre l'Europa atlàntica i la mediterrània. Europa necessita un contrapès dinamitzador al flanc mediterrani; un fiable ancoratge econòmic al sud que, a més, pugui fer de cap de pont davant l'emergència d'Àfrica com un gran actor econòmic i cultural global. Tot i el paper d'Itàlia

—però amb un nord industrial cada vegada més vinculat al centre del continent— la pota sud occidental, l'Arc Mediterrani, és la més sòlida opció per intentar corregir un decantament atlàntic que el Brexit, per ara, només ha reajustat.

Quan l'unionisme espanyol més intransigent amb la reivindicació del «dret a decidir» amenaça dient que la independència de Catalunya significaria, automàticament, la seva expulsió de la Unió Europea (UE) expressa, combinats, el seu temor a la celebració d'un referèndum d'autodeterminació que pogués suscitar rèpliques als altres territoris, i el seu afany venjatiu: fer-te fora d'Europa és una manera d'indicar-te que, al marge de la subordinació a l'estat, no tens dret a existir. Encara que enlloc quedi establert que la divisió d'un estat membre de la UE en dues parts hagi de significar l'expulsió administrativa d'una de les dues. Es tracta senzillament d'un supòsit no previst. L'experiència de la repressió contra «el procés» ens ha mostrat com, malgrat la tolerància infinita i algunes complicitats de les institucions europees amb els abusos de poder de l'estat espanyol i la seva conculcació de drets i llibertats fonamentals, pertànyer a la UE ha evitat mals pitjors (judicials, per exemple). Així doncs, inserits en un marc espanyol que es representa ell mateix com a definitiu i irreformable, la defensa dels interessos econòmics i de la personalitat cultural compartida i distintiva dels nostres països convida a mantenir i aprofundir l'alternativa devoció europeïsta. I a refermar la voluntat de participar en primera línia en els grans debats que afecten la construcció europea. Per tradició, per vocació i per conveniència. Europa suposa per als països de parla catalana compartir la ciutadania europea i uns determinats valors, la moneda i unes regles i compromisos de caràcter econòmic, i la lliure circulació de persones i mercaderies. Al capdavall, un contrapunt i una garantia davant les eventuals imposicions i exigències de l'estat i els governs espanyols.

La pertinença del País Valencià, les Illes Balears i Catalunya a la UE és estratègica des de tots els punts de vista i constitueix un punt de trobada que convé aprofitar per teixir complicitats econòmiques i culturals. La posada en comú d'aquests interessos i trets culturals i econòmics compartits és a la base de qualsevol aprofundiment de les relacions polítiques entre els territoris i les administracions que els representen. El temor de l'estat de la Transició davant la noció de Països Catalans, que Fuster i altres autors havien posat en circulació els anys seixanta, va determinar la política agressiva del règim del 78 contra la possibilitat d'una coordinació i col·laboració especials entre les «comunitats autònomes» de llengua catalana. Es tractava d'evitar, des de l'òptica castellana, la possibilitat d'una mena de «Portugal mediterrani», ben travat econòmicament i culturalment; i l'escenari més perillós: federat políticament. Les cauteles constitucionals al respecte van quedar ben establertes.

Aquells temors i aquella posició de l'estat encara inspiren les seves decisions. En els traçats ferroviaris, en l'obstrucció a l'homologació de la llengua catalana o en la regulació de les telecomunicacions. Aquestes polítiques d'estat estan dissenyades per mantenir-nos dividits i afeblir-nos; per perjudicar-nos; per fragmentar els respectius imaginaris. Per evitar l'entesa i l'acció conjunta. Polítiques de desintegració dels lligams històrics, econòmics, culturals i lingüístics bàsics entre el País Valencià, les Illes Balears i Catalunya, per tal de dissoldre'ls i facilitar així la seva substitució pels lligams generats des de l'estat per unificar el seu estat-nació: la nació espanyola uniforme, bastida a partir de la matriu castellana. Aquestes polítiques, exacerbades durant el franquisme i reciclades durant la Transició, continuen actives. És ben evident que si volem un enfocament diferent, ambicions, que ens vagi a favor, que ens enforteixi econòmicament i culturalment, hem d'apostar pel camí contrari: tenir-nos més en compte, parlar, concertar, cooperar, compartir, integrar, projectar.

La reacció de la Unió Europea als efectes de la pandèmia s'ha anat orientant cap a una direcció ben diferent de l'adoptada arran de la crisi del 2008. Llavors la doctrina va ser la de l'austeritat, rescats i reorganització bancària, retallades, increment de l'atur, empobriment dels sectors populars i les classes mitjanes. Malgrat el patiment de la gent, especialment sever als estats del sud, es va exercir una pressió i un control constant sobre el deute públic dels estats que va escanyar les seves polítiques socials. Les polítiques de la UE van contribuir a fer més devastadors i més durables els efectes de la crisi. Ara, en canvi, amb l'experiència anterior ben recent, davant la crisi sanitària, econòmica i social provocada per la pandèmia, la UE ha apostat per la recepta contrària. Més despesa pública, habilitar recursos i estimular l'activitat econòmica encara que s'incrementi el deute. En aquest marc es planteja la provisió dels fons Next Generation. Aquests fons suposaran una enorme injecció de capital —una part sense retorn, l'altra part a crèdit— al sistema econòmic europeu, que anirà dirigit especialment a la seva recuperació i reorientació al voltant d'eixos com l'economia de la vida, la digitalització o la transició ecològica.

En plena pandèmia, quan la vacunació comença a produir resultats i es comença a veure la possibilitat de revertir la situació, aquests fons europeus constitueixen una oportunitat magnífica per repensar el nostre espai econòmic i la mena de presència que volem tenir en l'economia global. Aquests fons poden ajudar a compensar la manca tradicional d'iniciativa d'un capital local molt acostumat a obtenir beneficis de l'especulació i de mercats regulats a mida. Aquesta vegada, una part de l'esforç inversor que caldrà per incorporar-se als nous paràmetres econòmics ens el pot proporcionar Europa. Ens els haurem de guanyar i caldrà veure si se'n sap fer un bon ús; però suposen un avantatge competitiu molt important. Fa més de cent

anys, partint del tèxtil i els sectors tradicionals, el nostre teixit industrial va poder incorporar nous sectors —mecànic, electricitat, químic...—. Els beneficis de la no participació espanyola en la Primera Guerra Mundial (de cop i volta, els principals competidors es van convertir en clients) van resultar decisius. Ara la injecció extraordinària de capital, tan necessària, procedirà en bona mesura dels fons europeus. Ser europeus pot fer la diferència. Si quan repensem el nostre espai econòmic ho tenim present i el considerem en conjunt haurem començat bé.

L'OPORTUNITAT DE L'ORDRE MUNDIAL EMERGENT

Una raó de pes per reclamar l'acció concertada dels nostres respectius governs, entitats i empreses és l'envergadura i la transcendència dels canvis geopolítics que acompanyen l'actual salt tecnològic i de formes de vida. La caiguda del mur de Berlín va obrir la transició des de l'esquema bipolar, que havia caracteritzat l'ordre mundial de la segona meitat del segle XX, al món multipolar d'avui. En els darrers trenta anys el centre de gravetat polític i econòmic no ha deixat de desplaçar-se. La Xina, que era la veritable primera potència mundial al segle XV, ha tornat al centre de l'escenari més de cinc segles després i ha desplaçat l'hegemonia atlàntica cap al Pacífic. Les noves rutes del comerç global han substituït la «ruta de la seda» i les velles connexions entre Àsia oriental i la Mediterrània. La Xina era el destí de la dreuera que Colom buscava (navegar cap a ponent en comptes de caminar cap a llevant) i no el va trobar. La colonització d'Amèrica va coincidir amb la decadència de l'imperi xinès, però també amb el progressiu trasllat del centre de gravetat europeu del sud al nord i del Mediterrani a l'Atlàntic.

L'Europa capitalista mercantil va desplegar els seus tentacles arreu mentre estimulava la revolució científica i la colonització, la revolució industrial i la modernitat. Les metròpolis europees es van repartir el món. Aquells imperialismes europeus van suposar la primera mundialització, la subordinació econòmica, política i cultural de les «perifèries» respecte d'uns pocs «centres», de la tensió entre «desenvolupament» i «subdesenvolupament». L'imperi britànic s'imposà al francès i, després el nord-americà al britànic, frenant les ambicions alemanyes i japoneses. I les russes. Amb la fi de la guerra freda, va començar a fer-se evident el que avui ja no es pot discutir: el paper econòmic determinant de la Xina i tot el sud-est asiàtic. Vivim lluny, però estem enllaçats amb aquella àrea sobretot comercialment i per via marítima, per Suez i l'estret de Malaca, per l'Índic i el Pacífic. Però el desplaçament del centre de gravetat, econòmic i demogràfic, no s'atura. El nou vector poderós que l'atraurà, i aquesta vegada més a prop de la nostra ubicació, és Àfrica.

Des de la nostra perspectiva de països mediterranis, amb una economia cada vegada més internacionalitzada i de vocació exportadora, i unes societats complexes d'una diversitat cultural i lingüística interna extraordinàries, el creixent paper d'Àfrica ha de ser una font d'oportunitats. També ho haurà de ser la necessària reconversió de les economies de l'Orient Pròxim, fins ara basades en l'explotació del petroli. I el gir que això pugui suposar en el complex conflicte crònic que viu la zona i el joc d'aliances que hi han teixit les potències occidentals, començant per la dels Estats Units amb la monarquia saudita.

En termes demogràfics, les previsions de creixement global indiquen que dels 7.600 milions d'habitants actuals podríem passar a 11.200 a finals d'aquest segle. L'Índia ja és a punt de superar la Xina. I la població de Nigèria es calcula que superarà la dels Estats Units l'any 2050. El conjunt d'Àfrica creix anualment uns 40 milions d'habitants. Amb aquest ritme podria representar el 40% de la població total del planeta cap al 2100, ben a prop del 43% del total que correspondria a Àsia. En qualsevol cas, malgrat la fiabilitat limitada d'aquestes projeccions, sembla ben establert que les economies africanes aniran guanyant pes en l'economia mundial i que també el tindran les de l'Orient Pròxim. Hauríem de tenir ben present aquesta tendència a l'hora de plantejar-nos quina mena d'ubicació busquem en la nova divisió internacional del treball i en l'economia global.

En aquest context, el mar Mediterrani veurà sens dubte reforçada la seva centralitat i tindrà un paper cada cop més important en la geopolítica mundial. Ser el punt de trobada entre Àsia, Àfrica i Europa en un món multipolar li atorgarà un valor estratègic creixent. Això planteja també un quants reptes i possibilitats als països de l'arc occidental.

La Mediterrània, bressol de civilitzacions clàssiques, és un possible actor protagonista del nou escenari internacional; però està per definir. Coneixem el seu passat i que, avui, concentra bona part de les contradiccions entre el nord (sud europeu) i el sud (nord africà). Hi moren ofegades cada dia persones que proven de fugir de la misèria davant la indiferència europea, i la riba est conté tota mena de conflictes enquistats. El seu futur està per definir. Barcelona és la seu de IEMed i ha tingut un protagonisme destacat en la constitució de la Unió per la Mediterrània («procés de Barcelona»). Fariem bé d'oferir-nos a participar en la resolució dels conflictes existents, a dinamitzar els vincles i llegats que compartim, i a forjar noves complicitats de cara a l'organització i la potenciació de les energies contingudes en aquesta àrea. Es perfectament legítim treure profit de les nostres arrels europees i mediterrànies, dels vincles històrics amb l'Amèrica Llatina i el món àrab, de la proximitat a Àfrica o de la més recent tradició comercial amb l'est asiàtic, mentre provem d'enfortir els

nostres lligams i aglutinar forces de cara endins. Som europeus i som mediterranis. I, alhora, compartim un tramat econòmic i una herència cultural i lingüística que ens apopen, ens distingeixen i ens identifiquen.

Els darrers fluxos migratoris han propiciat una nova generació de conciutadanes i conciutadans dels nostres països procedents de tots els racons del món. El seu empelt ens ha obert el ventall d'influències a incorporar i ha de facilitar la nostra projecció global. L'espai mediterrani conté la possibilitat d'un gran actor global; és l'embrió d'un gran subjecte històric pendent de ser definit. La regió mediterrània (500 milions d'habitants) constitueix una bona oportunitat no només per a l'aprofundiment d'una especialització logística i de node de relacions, sinó també per a sectors específics com les indústries del coneixement i la cultura, o les empreses orientades al disseny i la creativitat que malden per fer-se més visibles i presents als grans escenaris i mercats. Comparèixer associats en aquest espai, amb iniciatives sòlides, comptant amb actius com el reconeixement internacional de marques com Barcelona, Mallorca o València, seria un primer pas per situar-nos favorablement en el nou entorn.

L'OPORTUNITAT DE LES INNOVACIONS CULTURALS I ECONÒMIQUES

L'emergent protagonisme de la regió mediterrània coincideix amb una nova fase de la digitalització que altera els sistemes comunicatius i totes les formes de mediació social, renovant profundament el sistema productiu. Com ja hem apuntat, en clau europea, la digitalització i la transició ecològica vertebraran les transformacions culturals i econòmiques de les pròximes dues o tres dècades. En el cas de la digitalització, els efectes de les transformacions encetades ja es van fer visibles els anys noranta del segle passat. Des de llavors, la lògica dels canvis ha mantingut una acceleració sostinguda. Centrant-nos específicament en el sector de les comunicacions, podem identificar cinc característiques o processos que han alterat i alteren els ecosistemes comunicatius i la resta de mediacions socials:

1. Mundialització dels ecosistemes comunicatius. Els marcs estatals s'han vist desbordats com a marcs de referència dominants en els processos de circulació dels béns simbòlics. Això, paradoxalment, reforça la necessitat de referents locals.
2. Funcionament en xarxa. Les tecnologies interactives de comunicació representen la superació de la lògica unidireccional (*broadcast*) propi dels mitjans de comunicació analògics tradicionals que van fer possible la comunicació de masses.

3. Integració de tot tipus de continguts. La traducció de tota la informació a codis numèrics (digitalització) permet gestionar de manera agregada tota mena de continguts. Per això les indústries culturals s'han d'adaptar a la nova lògica de convergència de continguts, mentre les audiències estan en condicions de definir la «dieta comunicativa» de manera personalitzada.
4. Compressió, fiabilitat del senyal i multiplicació de l'oferta de continguts. La digitalització de la informació també permet augmentar de forma exponencial el cabal, la qualitat i fiabilitat de la informació transmesa. Això permet la disponibilitat pràcticament il·limitada de continguts audiovisuals.
5. Asincronia i ubiqüitat de la recepció. La lògica de la recepció sincrònica, pròpia de la comunicació de masses analògica, ha quedat superada. Els continguts estan disponibles en qualsevol moment i en qualsevol lloc. Els *smartphones* són els dispositius per excel·lència del nou paisatge comunicatiu.

Però les implicacions socials dels processos descrits es veuen multiplicades per la irrupció de la xarxa mòbil de banda ampla de nova generació, que identifiquem amb l'incipient 5G i el ja previst 6G.

El 5G potenciarà el flux de les comunicacions electròniques en els propers deu anys, impulsant i facilitant una acceleració molt intensa dels processos que Manuel Castells ha caracteritzat com «autocomunicació de masses».⁴ I, en paral·lel, també suposarà un creixement exponencial de les aplicacions socials i industrials basades en les telecomunicacions sense fils en xarxa. L'impacte cultural i econòmic d'aquest salt qualitatiu en el camp de les telecomunicacions mòbils serà formidable. Prenent com a referència el 3G i el 4G, les característiques diferenciadores bàsiques del 5G són tres:

1. Increment exponencial del cabal d'informació canalitzat per la banda ampla mòbil. La fibra òptica perd el monopoli de la banda ampla d'alta capacitat en favor de la xarxa mòbil.
2. Alta fiabilitat i baixa latència, que permeten aplicacions d'alta precisió.
3. Xarxes de comunicacions massives entre màquines, que està a la base de la intel·ligència de les coses o intel·ligència artificial (AI) i de les seves aplicacions industrials i a la vida quotidiana.

⁴ Manuel CASTELLS: *Communication power*, Oxford / Nova York, Oxford University Press, 2009

Aquestes prestacions de capacitat, fiabilitat i connectivitat que permeten les xarxes 5G potenciaran les experiències de realitat virtual o experiències de realitat augmentada. També la mobilitat de vehicles sense conductor, seguiments mèdics a distància, o serveis avançats de robotització i automatització industrial. Com apunta la professora Carmina Crusafon:

al centre d'aquesta transformació tecnològica, la gestió de l'espectre se situa com l'element central de les polítiques digitals i el converteix en un recurs estratègic per a qualsevol país. Del seu bon desenvolupament, dependrà el progrés de l'economia digital. Per a la indústria audiovisual, l'arribada del 5G també tindrà un impacte important, no només a nivell tecnològic, sinó que afectarà el conjunt de la cadena de valor.⁵

En el cas de la Unió Europea, el desplegament de la tecnologia associada al 5G marcarà els pròxims anys. El lideratge tecnològic en la definició del 5G correspon a la Xina però les societats europees són un camp d'experimentació òptim per a la implantació de la xarxa mòbil de nova generació. L'objectiu de la UE és recuperar el terreny que es va perdre amb el 3G i el 4G. Per això s'ha donat prioritat a la planificació del desplegament del 5G i el 6G. D'acord amb les previsions, el punt d'inflexió del procés d'implantació se situa sobre el 2025. Els propers quatre o cinc anys, doncs, són crítics.

Per fer possible la xarxa mòbil de nova generació cal redefinir i reajustar la gestió de l'espectre radioelèctric. Precisament per això, la gestió de l'espectre se situa com l'element central de les polítiques digitals. En endavant, sense el control exclusiu o compartit de l'espectre radioelèctric ja no serà possible desplegar polítiques lingüístiques o culturals eficaces.

El component bàsic de la dieta audiovisual de les diferents cultures europees és una barreja de productes locals i productes globals amb segell nord-americà. En la cultura audiovisual europea l'imaginari propi compartit senzillament no existeix. Per intentar corregir aquest dèficit estructural, la UE ha formulat l'estratègia del Mercat Únic Digital (MUD). Aprovat l'any 2015, l'objectiu bàsic del MUD és traslladar al mercat digital el que ja existeix en el mercat dels «productes físics».

⁵ C. CRUSAFÓN: «La industria audiovisual ante el despliegue del 5G: el caso de la Unión Europea», *Fonseca, Journal of Communication*, 17, pp. 11-22, 2018. Recuperat de <<https://doi.org/10.14201/fjc2018171122>>, p. 12

L'estratègia europea del MUD prioritza el desplegament de les telecomunicacions de banda ampla mòbil, que requereix l'ús de la «crema» de l'espectre radioelèctric: la UHF —*Ultra High Frequency*— en detriment de la TDT. Aquesta reordenació de l'espai radioelèctric s'ha accelerat en els últims anys, amb dues fites al calendari: abans d'acabar el 2020, la majoria dels estats membres havien de completar l'assignació de la banda 700 MHz al 5G; i pel 2025 està prevista la culminació del desplegament de la infraestructura que ha de permetre la seva generalització.

El dispers marc regulador europeu fou refós en un únic text l'any 2010: la Directiva de Serveis de Comunicació Audiovisual —DSCAV—, revisada, actualitzada i ampliada el 2018. La DSCAV regula aspectes tan diversos com les comunicacions comercials, la protecció dels menors, o la promoció d'obres europees. Des del punt de vista del foment de la diversitat lingüística i cultural, un dels conceptes clau que incorpora la DSCAV, és el de *prominència apropiada de serveis de mitjans audiovisuals d'interès general*. En aquest sentit, la regulació europea no representa obstacles per a la normalització de la cultura audiovisual expressada en català. És més una oportunitat que un obstacle. Els problemes són d'ordre més domèstic.

D'acord amb la Constitució espanyola, la base reguladora de les telecomunicacions i els mitjans de comunicació està fixada per l'article 149, en el qual es defineixen les competències exclusives de l'estat (l'apartat 21 es refereix a les telecomunicacions i l'apartat 27 als mitjans de comunicació). Els redactats dels estatuts d'autonomia valencià, balear i català no són idèntics en tot el que es refereix a les expressions culturals audiovisuals. La conseqüència d'un repartiment asimètric de competències, en el context de la transició digital i el protagonisme central de les telecomunicacions, pot ser la devaluació progressiva de l'autogovern en l'àmbit de la cultura i la comunicació. Fins ara, cada innovació tecnològica ha estat aprofitada per l'estat per reforçar la posició dominant de la llengua castellana. Per això és tant rellevant que hi hagi una acció coordinada dels governs dels Països Catalans amb altres governs, particularment el basc, en el debat de dues lleis cabdals: la Llei general de la comunicació audiovisual i la nova Llei general de telecomunicacions.

Alguns dels objectius que caldria garantir en l'actualització de la regulació estatal i autonòmica per fer que la nova banda ampla mòbil esdevingui una oportunitat per relançar la llengua i la cultura catalanes són aquets:

- Neutralitat de la xarxa. Dret efectiu d'accés i d'ús de la xarxa per part de tota la ciutadania.
- Blindatge i reforç del servei públic audiovisual: *a)* consideració de servei públic a efectes de la llei de telecomunicacions (espai radioelèctric suficient i garantit); *b)* obligació dels operadors de plataformes de pagament d'incloure

tota l'oferta del servei públic audiovisual, amb totes les seves característiques; *c*) garantir la prominència del servei públic audiovisual en l'oferta de les plataformes de pagament, i *d*) garantia d'accés al servei públic audiovisual per a tota la ciutadania, sense necessitat d'abonar-se a un servei de distribució.

- Obra europea. Garantir la quota i la prominència de l'obra europea en tots els supòsits (operadors públics i privats).
- Producció audiovisual en llengua catalana. Garantir la quota i la prominència de la producció audiovisual en llengua catalana en tots els supòsits (operadors públics i privats, versió original i subtitulada).
- Experiència d'usuari i accessibilitat: *a*) obligació d'oferir el menú d'aplicacions i dispositius que estiguin regulats per la llei també en llengua catalana; *b*) obligacions en matèria d'accessibilitat, tant de caràcter funcional com cultural (subtitulació en diferents idiomes).

CONCLUSIÓ

La possibilitat de vertebrar un projecte de Països Catalans, amb aquesta denominació o alguna altra, pensem que hauria de partir d'estrènyer la col·laboració entre institucions, entitats, grups professionals i empreses al voltant d'objectius culturals i econòmics. Començant pels més indiscutibles, com ara l'enfortiment i la projecció de la llengua o la reducció dels dèficits fiscals i millor integració del mercat que entre tots constituïm. La millora de les relacions polítiques, en unes circumstàncies especialment favorables com ja hem comentat, hauria d'anar lligada a l'assoliment dels objectius culturals i econòmics. Aquests èxits econòmics i culturals serien la millor palanca de presa de consciència de les virtuts de l'acció conjunta i la principal font de legitimació de cara a una cooperació política més estreta. Amb quin horitzó? El que determinin les voluntats col·lectives sobiranes de cada territori.

Per això, fora urgent que, constituït el nou govern de la Generalitat de Catalunya, a iniciativa seva o de qualsevol dels governs, es produís una trobada al màxim nivell institucional que permetés establir una agenda i un mecanisme estable i regular de coordinació. A partir de temes i objectius ben acotats, potser coincidents o en la línia d'alguns que hem exposat aquí. D'acord amb la metàfora inicial del president Puig, es tractaria de fixar en quins àmbits resultarien immediatament evidents els beneficis de mancomunat els esforços de tots plegats.

Considerem urgent plantejar de manera conjunta la qüestió del control —compartit o exclusiu— de l'espectre radioelèctric. Sense sobirania o cosobirania sobre les comunicacions electròniques i la gestió de l'espectre radioelèctric ja no és imaginable cap tipus de sobirania lingüística o cultural.

També considerem urgent aprofitar els marges d'autogovern delimitats pels estatuts d'autonomia per desplegar un marc jurídic de la cultura que inclogui els continguts audiovisuals a internet. Mentrestant, a Catalunya caldria ampliar la capacitat reguladora del CAC per incloure els serveis audiovisuals AVAD i tots els que puguin desenvolupar-se a internet.

Cal també coordinar el desenvolupament del concepte de «prominència apropiada dels serveis de mitjans audiovisuals d'interès general» contingut en la Directiva (DSCAV), per incorporar de forma detallada la consideració de la diversitat lingüística com a criteri bàsic. Tant en els serveis audiovisuals lineals com sota demanda.

En la mateixa direcció, estem convençuts que convé repensar i potenciar les corporacions públiques audiovisuals (CCMA, À Punt i IB3), actualitzant-ne la missió, el projecte tècnic, el model i l'estructura empresarial, així com la cultura directiva i de gestió. Aquesta redefinició hauria subratllar el compromís de les corporacions públiques amb la normalització dels usos lingüístics del català, així com una atenció especial a les audiències infantils i juvenils i la col·laboració amb els respectius sistemes educatius.

L'acceleració de la digitalització fa més rellevant la capacitat de cooperar de les corporacions públiques catalana, valenciana i balear, per impulsar aliances de dimensió europea amb altres corporacions públiques audiovisuals, compartir experiències i solucions tècniques i organitzatives, intensificar les realitzacions de coproduccions o implementar plataformes OTT comunes per a la distribució conjunta de continguts. Aquest esquema de col·laboració hauria d'incloure també operadors de ràdio i televisió, operadores de telecomunicacions i OTT locals.

Al País Valencià, a les Illes i a Catalunya les polítiques públiques relacionades amb la llengua i l'audiovisual són insuficients i obsoletes. No és l'únic àmbit. Anem inevitablement a remolc de transformacions econòmiques, polítiques i culturals intensificades per la mutació dels sistemes de mediació social. Per això estem convençuts que si enfrontem la conjuntura sumant experiències i voluntats en podrem sortir més ben parats. Tal com deia Fuster: «No tenim altra opció que la unitat. Ens ve obligada per la història, i ens ve provocada per l'esdevenidor». ☺

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AA.DD.: «El futur de l'audiovisual», *Eines*, 38, Barcelona, Fundació Irla.
- «Països Catalans, ritmes d'un projecte compartit», *Eines*, 26, Barcelona, Fundació Irla.
- CASTELLS, M. (2009): *Communication power*, Oxford / Nova York, Oxford University Press.

- COMISSIÓ EUROPEA (2016*b*): Communication from the Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions. 5G For Europe: An Action Plan. SWD/2016/0306 Final. Recuperat de: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2016:306:FIN>>.
- CONSELL EUROPEU (2017): «La UE coordina el espectro clave para impulsar la conectividad en la carrera hacia la 5G», nota de premsa, 25 d'abril. Recuperat de: <<http://www.consilium.europa.eu/es/press/press-releases/2017/04/25-mobile-connectivity-5g-technology/>>.
- CRUSAFÓN, C. (2018): «La industria audiovisual ante el despliegue del 5G: el caso de la Unión Europea», *Fonseca, Journal of Communication*, 17, pp. 11-22. Recuperat de: <<https://doi.org/10.14201/fjc2018171122>>.
- MARÍN, E. (2020): «Ekosistema Audiobisualaren Digitalizazioa eta eraldatzea. Mendeko hizkuntza eta kulturen mehatxu eta aukerak: Broadcastetik eta LTDtik-Broadbandera eta 5Gra», publicat en *Ikus-entzunekoenparadigmaberria eta hizkuntza ez-hegemonikoak*. Coppieters eta Ezkerraberrifundazioak. Recuperat de: <<https://ideasforeurope.eu/activity/publication/the-new-audiovisual-paradigm-and-non-hegemonic-languages/>> (anglès) o <<https://ideasforeurope.eu/activity/publication/ikus-entzunekoen-paradigma-beria-eta-hizkuntza-ez-hegemonikoak/>> (eusquera).
- (2020): «Digitalisation and transformation of the audiovisual system. Threats and opportunities for subordinate languages and cultures: from Broadcast and DTT to Broadband and 5G», a *The New Audiovisual Paradigm and No-Hegemonic Languages*, Brussel·les: Coppieters Foundation, pp. 52-79.
- MARÍN, E. i J. M. TRESSERRAS (2019): *Obertura republicana. Catalunya després del nacionalisme*, Barcelona, Ed. Pòrtic.
- MUÑOZ, G., D. PONS i J. M. TRESSERRAS (2019): «Per una articulació cultural efectiva de les terres de llengua catalana», *Concret*, 1, pp. 227-245.
- PETIT, M. (2017): *Comunicació, xarxes i algoritmes. Per una política digital pròpia a Catalunya*, Barcelona, Ed. Angle.
- RIUS, A. (2020): «Un nou audiovisual, l'esperança del català», *El futur de l'audiovisual*, *Eines*, 38, Fundació Irla. Recuperat de: <<https://irla.cat/publicacions/38-futur-audiovisual/>>, 18-28.
- 5G Private Public Partnership (5G PPP) (2018): 5G-Xcast project details. Recuperat de: <http://5g-xcast.eu/wp-content/uploads/2018/09/5G_Xcast_Brochure_Designer_version.pdf>